

Remissvar till SOU 2016:42, "Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, m.m."

Max Waltman, fil.dr., statsvetenskap, gästforskare (fellow) Harvard University, internationell postdocforskare Stockholms universitet (Wenner-Gren Fellow) (*)

Sammanfattning.....	1
Introduktion: om lagens positiva effekter och inspiration för andra länder	2
Kvinnofridspropositionen i ljuset av dagens kunskapsläge	4
Rättspolitiska förslag.....	12
Nuvarande påföljd inadekvat.....	12
Fängelse som straffminimum, presumtion att prostituerad person är målsägande.....	15
Metoder som kan förbättra tillämpningen av existerande lagstiftning.....	16
Formulering i lagtext bör förbättras	17
Pornografiproduktion faller under prostitutionslagarnas tillämpningsområde	18

Sammanfattning

Omfattande forskning har producerats de 17 år som gått då den s.k. sexköpslagen antogs. Den kunskap som idag finns om prostitutionens skadeverkningar visar med tydlighet att det ”normala” och ”typiska” sexköpet redan är så pass allvarligt skadligt för den prostituerade personen att regeringen—istället för utredningens förslag—bör föreslå att fängelse alltid ska ingå som minimumstraff och att den prostituerade personen som presumtion ska anses som målsägande med rätt till skadestånd och kränkingsersättning från sexköpare. Forskning visar att sexköparna har en ordentlig kännedom om de prostituerade personernas utsatta position och de skadeverkningar som prostitutionen tillfogar dem. I det ljuset är den nuvarande påföljden för det ”normala” och ”typiska” köpet av en person för sex alarmerande inadekvat för ett brott av den magnituden av utsatthet och skada från en gärningsman som typiskt sett är väl medveten om detta.

Utifrån denna information kan rättsväsendet bedöma gärningsmannens ansvar och målsägandens anspråk, såsom i andra sexualbrott. Så länge som böter finns med i straffskalan tenderar domstolar att döma i den nedre skalan, vilket gör lagstiftningen i disharmoni med verkligheten. Ett starkt straffrättsligt skydd föreslås genom att höja straffminimum snarare än att förlita sig på att domstolar baserat på forskning tolkar existerande rätt.

Även om existerande rätt kan tolkas på ett sätt som möjliggör skadestånd och adekvata straff, så föreslår remissvaret också att ändra formuleringen i lagtexten för att göra den mer förenlig med dess ursprungliga intentioner. Den nuvarande lydelsen för tankarna till en

* Affiliations for identification purposes only.

ömsesidig affärstransaktion mellan två jämlika parter—vilket är mycket långt från verkligheten. Följande straffrättsliga definition kan ersätta den nuvarande: ”Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, köper, eller försöker köpa, en person för sexuell bruk, döms för *köp av person för sexuell bruk* till fängelse i högst X år.”

Slutligen, forskning visar att samma skador åsamkas människor som prostituerats för att producera pornografi som i annan prostitution, ofta med ytterligare skador pga. vetskapen om att produkten av deras exploatering är odödlig. Givet att seriösa artister döms för handlingar som utgör integrerade led i produktionen av material som annars skyddas av lag, kan vanlig lag, inklusive sexköpslagen liksom kopplerilagarna, eller människohandelslagarna tillämpas på pornografiproduktion.

Introduktion: om lagens positiva effekter och inspiration för andra länder

Regeringens utredning, SOU 2016:42, innehåller förslag på hur utredningen anser att rättsliga utmaningar gällande prostitution kan förbättras, vilket bl.a. bör inkludera att stoppa exploatering och stödja överlevare. Sverige har länge erkänts ligga i täten i kampen mot sexuell exploatering. Detta sätter oss i en bra position för att bli ännu bättre och leda vägen för andra länder. Som är väl bekant har en stadigt växande skara länder nu tagit lärdom av Sveriges erfarenheter med vår sexköpslag och antagit vårt förhållningssätt, däribland Kanada, Nordirland, Norge, Island och senast Frankrike m.fl.¹ Europaparlamentet har också antagit en tydlig resolution som rekommenderar lagstiftning efter Svensk modell.² En stor anledning är att Sverige lyckades minska prostitutionen signifikant i början av 2000-talet, och nästan eliminera människohandel för sexuella ändamål jämfört med våra grannländer samtidigt som prostitution ökade där.

Fastän prostitution är svårt att mäta med precision visade Nordiska ministerrådets studie från 2008, som använde relativt uniforma mätmetoder för att jämföra prostitutionen i Sverige, Norge och Danmark, den svenska lagens effekt under de första åren.³ Prostitutionen i Danmark ökade betydligt från strax under 3.900 personer i början av 2000-talet i prostitution till runt 5.600 personer bara fem år senare;⁴ studien fann att prostitutionen i Norge ökade på liknande sätt till att landa runt 2654 år 2007.⁵ Däremot minskade gatuprostitution i Sverige med mer än hälften, från 726 mellan år 1998–1999 till ca. 300 kvinnor i gatuprostitution runt

¹ Bill C-36, *Protection of Communities and Exploited Persons Act*, 2nd Sess., 41st Parl., 2014 (Royal Assent, Nov. 6, 2014) (Can.); Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) [Criminal Code] Ch. 19, § 202a (Nor.), available at <http://lovdata.no/lov/1902-05-22-10/§202a>; Comm. on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, “Response to the Recommendations Contained in the Concluding Observations of the Committee Following the Examination of the Fifth and Sixth Periodic Reports of the State Party on 8 July 2008 (Iceland),” U.N. Doc. CEDAW/C/ICE/CO/6/Add.1 (May 27, 2011); Chris Kilpatrick, “Stormont Bans Paying for Sex as Bulk of our MLAs Support Clause,” *Belfast Telegraph*, Oct. 21, 2014, p. 8 (Lexis). Redan år 2013 stod det relativt klart att Frankrike skulle anta en prostitutionslag likt den svenska. Se The Editorial Board, “France’s New Approach to Curbing Prostitution,” *New York Times*, Dec. 9, 2013, A32 (Westlaw);

² “Resolution on Sexual Exploitation and Prostitution and Its Impact on Gender Equality,” *Eur. Parl. Doc.*, A7-0071 (Feb. 26, 2014) (passed 343 to 139, 105 abstentions) (urging Member States who deal with prostitution in other ways to review legislation in the light of success achieved by Sweden’s type of laws).

³ *Prostitution i Norden: forskningsrapport*, red. Holmström, Charlotta och May-Len Skilbrei (Köpenhamn: Nordiska ministerrådet, 2008).

⁴ Jeanett Bjonness, “Holdninger til prostitution i Danmark”, i *Prostitution i Norden*, red. Holmström och Skilbrei, 108.

⁵ Marianne Tveit och May-Len Skilbrei, “Kunnskap om prostitusjon og menneskehandel i Norge”, i *Prostitution i Norden*, red. Holmström och Skilbrei, 220–21.

2007 och ca. 300 ytterligare kvinnor identifierades i annonser samt ca. 50 män i prostitution.⁶ När annonser och annan information räknats med var antalet prostituerade personer per capita närmare 15 gånger högre i Danmark och närmare 9 gånger högre i Norge än i Sverige runt 2007.⁷

Eftersom sexköparna ofta tycks söka nya upplevelser klarar därför ingen prostitution av större omfattning sig utan annonsering eller synlighet⁸ – ”dold prostitution” är närmast en självmotsägelse – och samma mått användes i varje land, så är siffrorna bra jämförande uppskattningar av dess omfattning.

Ryktena till trots, det finns inga pålitliga belägg för att prostitutionen som är kvar i Sverige är farligare och osäkrare än i andra länder. Tvärtom. Socialstyrelsen,⁹ RFSL,¹⁰ och Anna Skarheds utredning¹¹ rapporterar att sexköpslagen stärkte förhandlingsläget för prostituerade personer gentemot sexköpare på olika sätt. Eftersom sexköparna numera vet att de kan bli anmälda för sexköp – inget annat övergrepp behövs för en anmälan – så är de mycket mer försiktiga i sin behandling av kvinnorna efter att lagen tillkom.¹² Det är säkert ingen slump att ingen person mördats i prostitution i Sverige sen lagen tillkom, emedan många kvinnor mördats i prostitution i Nya Zeeland,¹³ Tyskland,¹⁴ och andra länder där sexköp är lagligt. Petra Östergrens dryga 15 informanter, som påstods säga annorlunda, valdes ut enbart för att de var kritiska till den då (som hon påstod) dominerande diskursen

⁶ Charlotta Holmström, “Prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Sverige: Omfattning, förekomst och kunskapsproduktion”, i *Prostitution i Norden*, red. Holmström och Skilbrei, 314; Socialstyrelsen [SoS], *Prostitution in Sweden 2003* (Stockholm: SoS, 2004), 23 (angav att kvinnor i gatuprostitutionen var ca. 726 till antalet i Sverige runt 1998–1999); jfr SOU 1995:15 Könshandeln: Betänkande av 1993 års Prostitutionsutredning 22, 98–99, nås via http://weburn.kb.se/metadata/592/SOU_7265592.htm (angav antalet till ca. 650 år 1993).

⁷ För en redovisning för populationssiffror i de Nordiska länderna kring dessa årtal och en tydligare kommentar till siffrorna, se Max Waltman, *The Politics of Legal Challenges to Pornography: Canada, Sweden, and the United States*, Stockholm Studies in Politics 160 (doktorsavhandling, Stockholms universitet, 2014), 479–81, tillgänglig via <http://ssrn.com/abstract=2539998>.

⁸ Jfr SOU 2010:49 Förbud mot köp av sexuell tjänst: En utvärdering 1999–2008, s. 120; Karina Pogosyan, “Sex Trafficking to Sweden: Documenting the Changes 1999–2010” (master’s thesis, York University, Can., 2011), 54–55 (intervjuar poliser där det framkommer att även små verksamheter där prostitutionen marknadsförts muntligt eller via kort som delats ut i slutna etniska kretsar i Sverige likväl anmälts till polisen).

⁹ Socialstyrelsen [SoS], *Prostitution in Sweden 2003* (Stockholm: SoS, 2004), 34, nås via <http://perma.cc/876Z-TYGL> (nämner informant som hänvisade till flera prostituerade kvinnor som vågat anmäla sexköpare för våldtäkt pga. att den nya lagen uppfattades som ett stöd för dem i de situationerna).

¹⁰ Suzann Larsdotter, Jonas Jonsson och Mina Gäredal, *Osynliga synliga aktörer: Hbt-personer med erfarenhet av att sälja och/eller köpa sexuella tjänster* (Stockholm: RFSL Förbundet, 2011) 98–99, 245, 260; Niklas Eriksson och Hans Knutagård, *sexmänsäljer.se/x: nöje blir funktion*. Rapportserie 2005:1 (Malmö: RFSL Rådgivningen Skåne, 2005), 54, 76.

¹¹ Se t.ex. SOU 2010:49, s. 130.

¹² Se t.ex. Larsdotter, Jonsson och Gäredal, *Osynliga aktörer*, 98–99, 245, 260 och Eriksson och Knutagård, *nöje blir funktion*, 54, 76, som båda beskriver hur sexköpare av de prostituerade personerna beskrivs som mer försiktiga pga. av lagen.

¹³ Penny White, “Remembering the Murdered Women Erased by the Pro-Sex Work Agenda,” *Feminist Current*, November 13, 2015, <https://perma.cc/CS8A-JMPU> (Online Magazine) (mentioning several murders committed against women in prostitution since New Zealand decriminalized prostitution).

¹⁴ Anonymous, “Prostitution in Germany: Murders and attempted murders from 2002 (prostitution legalized) to 2015,” <http://prostitutionresearch.com/wp-content/uploads/2015/10/Prostitution-in-Germany-Murders.pdf> (lista med internetlänkar till nyhetsrapportering om minst 55 prostituerade personer som mördats och 29 mordförsök av sexköpare eller andra personer i prostitutionsmiljön sen år 2002 då prostitution legaliserades i Tyskland).

om prostitution, vilket ledde till ett skevt urval, som hon öppet erkänner i sin bok från 2006, *Porr, horor och feminister*.¹⁵

När vi tittar tillbaka på allt vad sexköpslagen åstadkommit är dock faran att alltför snabbt slå sig till ro. Givet att vi kommit ganska långt på vägen i Sverige befinner vi oss vid en punkt där vi kan fråga hur kan vi förbättra rättsliga utmaningar gällande prostitution. Mest väsentligt, hur kan vi hindra exploatering och stödjer överlevare, personer som lämnat prostitution, på ett mer kraftfullt och effektivt sätt? Det finns många aspekter som förbises i regeringens nya utredning.

Inte minst Frankrikes nya lag har rapporterats innehålla obligatorisk finansiering för s.k. exitprogram.¹⁶ En lagstadgad grund bör införas för de som befinner sig i prostitution att erhålla stöd för att lämna prostitution som en rättighet om de så vill. Sverige har ännu inga liknande garantier som möjliggör för prostitutionsenheterna (*Mikamottagningarna*) i storstadskommunerna att fortsättningsvis vara finansierade—än mindre byggas ut utanför storstäderna som bl.a. PRIS och andra grupper av överlevare krävt under många år i sina remissvar till tidigare utredningar.¹⁷ Dessa verksamheters finansiering bygger på den politiska opinionen. För att inte tala om alla frivilligorganisationer i Sverige som Talita, boendet Skogsbo, Novahuset eller föreningen Tusen möjligheter som måste söka och upprätthålla sin finansiering från år till år.

För att visa varför lagstadgade rättigheter är viktiga och varför den politiska opinionen inte är tillräcklig är det bra att påminna oss om motiven till varför sexköpslagen antogs. Vi har idag ännu starkare vetenskaplig grund än vi hade då för att utöka mer lagstadgade rättigheter till dem som befinner sig i prostitution som vill lämna den.

Kvinnofridspropositionen i ljuset av dagens kunskapsläge

I kvinnofridspropositionen 1998 gjordes kopplingar mellan prostitution och mäns våld mot kvinnor och det konstaterades att ”sambandet mellan prostitution och sexuella övergrepp i barndomen” hade ”blivit allt mera uppenbart”.¹⁸ Kunskapsläget visade redan då att prostituerade kvinnor ”oftast är kvinnor som på olika sätt fått en dålig start i livet, som tidigt berövats sin självrespekt och fått en negativ självbild”. ”Kvinnorna har ofta varit på väg mot prostitution mycket länge, av skäl som ligger långt tillbaka i tiden,” sades det.¹⁹

Givet vad som är känt idag om prostitution var dessa kvinnofridspropositionens formuleringar förutseende, men i underkant. Fattigdom är det vanligaste skälet som anges till inträdet i regelmässig prostitution i såväl välfärdsstater som Sverige som i utvecklingsländer.²⁰ Mellan 60–90 % av prostituerade personer (beroende på studie)

¹⁵ Petra Östergren, *Porr, horor och feminister [Porn, Whores, and Feminists]* (Stockholm: Pocketförlaget, 2006), 168.

¹⁶ Frankrike har rapporterats anta en lag som bötfäller, dvs. “fining those who pay for sex . . . while providing programs for sex workers to train for different work. It would also set up a fund to offer protection to prostitutes who want to leave the sex business, including short-term residence permits for foreigners.” Editorial Board, “France’s New Approach,” (*NYT*) A32.

¹⁷ Se t.ex. SOU 2010:49, s. 232.

¹⁸ Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid, 103.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Se t.ex. Alice Cepeda, “Prevalence and Levels of Severity of Childhood Trauma among Mexican Female Sex Workers,” *J. Aggression, Maltreatment & Trauma* 20 (2011): 671–72 (refererar forskning från såväl industrialiserings- som utvecklingsregioner som belyser fattigdomsrelaterade socioekonomiska prediktorer till

rapporterar sexuella övergrepp under barndomen innan prostitutionen.²¹ Detaljerade studier visar att övergreppen under barndomen är särskilt allvarliga.²² Med en sådan bakgrund

prostitution); Cecilia Kjellgren, Gisela Priebe & Carl Göran Svedin, *Utvärdering av samtalsbehandling med försäljare av sexuella tjänster (FAST): Delrapport 5 ur Prostitution i Sverige: Huvudrapport* (Linköping University Electronic Press, 2012), 21, <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:506278/FULLTEXT01.pdf> (rapporterar att vanligaste skälet till prostitution som 34 personer vilka börjat på samtalsbehandling uppgav var "att få pengar till sitt uppehälle" ($n = 14$); Chandré Gould, *Selling Sex in Cape Town: Sex Work and Human Trafficking in a South African City*, in collaboration with Nicole Fick (SWEAT) (Pretoria: Inst. Security Studies, 2008), PDF e-bok, 115, arkiverad <http://perma.cc/D4TD-CDMX>; Special Committee on Pornography and Prostitution in Canada, *Pornography and Prostitution in Canada: Report of the Special Committee on Pornography and Prostitution in Canada*, vol. 2. (Ottawa, Can.: Supply & Services, 1985), 376 (fann att "den överväldigande delen av prostituerade uppger ekonomiska orsaker som anledningen till att de befinner sig på gatorna"); Mimi H. Silbert & Ayala M. Pines, "Entrance Into Prostitution," *Youth & Soc'y* 13, no. 4 (1982): 486 (fann att bland 200 kvinnliga prostituerade vuxna och tonåringar i San Francisco uppgavs den dominerande orsaken för inträdet i prostitution vara pengar); jfr med Farley et al., "Nine Countries," 65, som indikerar att förekomsten av hemlöshet (75 %) och önskan om att ta sig ur prostitutionen (89 %) bland 854 prostituerade personer i nio länder speglar en brist på alternativ till prostitution. Sådana förhållanden, inkl. de höga antalet som angav behovet av arbetsträning (76 %), ibid., 51 tbl.8, implicerar att fattigdom och brist på alternativ försörjning är kritiska hinder i deras liv.

²¹ Se t.ex. Farley et al., "Nine Countries," 43 (finner att 59 % av 854 prostituerade personer bekräftade att de "[a]s a child, was hit or beaten by caregiver until injured or bruised," och 63 % bekräftade att de var "sexually abused as a child."); Chris Bagley & Loretta Young, "Juvenile Prostitution and Child Sexual Abuse: A Controlled Study," *Canadian J. Community Mental Health* 6 (1987): 12–14 tbl.2 (fann att 73 % av 45 kvinnliga överlevare ur prostitution var utsatta för sexuella övergrepp som barn, jämfört med 28 % av 36 kvinnor ur en demografiskt matchad kontrollgrupp med samma ålder, och att 100 % av prostitutionsöverlevarena hade utsatts för antingen sexuella eller fysiska övergrepp, jämfört med bara 35 % ur kontrollgruppen); Silbert & Pines, "Entrance Into Prostitution," 479 (fann att 60 % av 200 prostituerade eller före detta prostituerade tonåringar eller vuxna kvinnor rapporterade sexuella övergrepp som barn från 3 till 16 års ålder, där 70 % involverade upprepade övergrepp av samma personer och 62 % av de 200 respondenterna rapporterade fysisk misshandel); Jennifer James & Jane Meyerding, "Early Sexual Experience as a Factor in Prostitution," *Arch. Sexual Behavior* 7 (1977): 33 & 35 (stälde frågan till 136 prostituerade kvinnor i en storstad i västra USA huruvida "någon äldre person (mer än 10 år äldre) försökt ha sexuellt förspel eller samlag med dig före ditt första samlag?", med resultatet att 52 % besvarade frågan jakande). Djupintervjuer med överlevare visar på högre frekvenser av övergrepp. Se t.ex. Evelina Giobbe, "Confronting the Liberal Lies About Prostitution," i *Living With Contradictions*, red. Alison M. Jaggard (Boulder, CO: Westview Press, 1994), 123 (refererar till organisationen WHISPER's intervjuer med överlevare i Minneapolis, där 90 % rapporterade misshandel och 74 % rapporterade sexuella övergrepp mellan 3 och 14 års ålder); Hunter, "Prostitution Is Abuse," 98–99 (fann att 85 % av 123 prostitutionsöverlevare rapporterade incest under barndomen, 90 % fysisk misshandel och and 98 % emotionell misshandel). På samma sätt rapporterade Mary Magdalene Project (sv: *Magdalenahem*) i Reseda, California, år 1985 att 80 % av de prostituerade kvinnor som de arbetade med hade utsatts för "sexuella övergrepp" under barndomen, och Genesis House i Chicago rapporterade "övergrepp" för 94 %. Giobbe, "Liberal Lies," 126 n.10; jfr Ines Vanwesenbeeck, *Prostitutes' Well-being and Risk* (Amsterdam Neth.: VU Uitgeverij, 1994), 21–24 (summerar tidiga studier om övergrepp på barn som en faktor (prediktor) vilken förutspår inträde i prostitution, där vissa studier indikerade lägre procentsatser än dem ovan). Vanwesenbeeck's summering är delvis överspelad pga. nyare studier och en mer förfinad generell enkätmetodologi inom området sexuella övergrepp som har utvecklats för att undvika underskattningar. Se t.ex. Dean G. Kilpatrick, et al., *Drug-facilitated, Incapacitated, and Forcible Rape: A National Study* (Charleston, SC: Nat'l Crime Victims Res. & Treatment Center, 2007), 24–25, arkiverad <http://perma.cc/56W9-44Z3> (framhäver vikten av att använda "behaviorally specific terms . . . [that] do not require women to label an event as 'rape' in order to qualify an event as a rape incident," s. 25).

²² En kanadensisk studie mer i detalj 33 kvinnliga överlevare från prostitution med 36 kvinnor i en demografiskt matchad kontrollgrupp med samma ålder och fann starka statistiskt signifikanta skillnader: de sexuella övergreppen på överlevarena startade under tidigare år, förekom med mycket högre frekvens och över mycket längre perioder, inbegrep många fler gärningspersoner samt uppvisade en "dramatisk" större mångfald och mer allvarliga övergrepp än hos kontrollgruppen. Bagley & Young, "Prostitution & Child Sexual Abuse," 14–16 & tbl.3.

påverkas självbilden och livschanserna mycket negativt, precis som kvinnofridsproppen uttalade.²³ Prostituerade personer som utsatts för sexuella övergrepp under barndomen brukar vanligtvis uppge att detta påverkade deras inträde i prostitutionen starkt.²⁴

Prostituerade personer tillhör också med mycket större sannolikhet utsatta minoritetsgrupper som Europeiska Romer, Afroamerikaner i USA, eller ursprungsbefolkningen i Kanada.²⁵ Prostituerade personer, såväl kvinnor som män,

²³ Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid, 103. Jfr med de svarande i San Francisco, som rapporterade en ”närmast total frånvaro av positivt socialt stöd och . . . en extremt negativ självkänsla” när de trädde in i prostitutionen. Silbert & Pines, “Entrance into Prostitution,” 486. Den ”primära bilden” var en utsatt tonåring på rymmen som exploateras sexuellt ”eftersom de inte har några andra medel till försörjning pga. av sin unga ålder, brist på utbildning och brist på nödvändiga färdigheter för att klara sig ensamma på gatan”. Ibid., 488–89.

²⁴ Mimi H. Silbert & Ayala M. Pines, “Sexual Child Abuse as an Antecedent to Prostitution,” *Child Abuse & Neglect* 5 (1981): 410; Ronald L. Simons & Les B. Whitbeck, “Sexual Abuse as Precursor to Prostitution and Victimization Among Adolescent and Adult Homeless Women,” *J. Fam. Issues* 12 (1991): 361; Bagley & Young, “Juvenile Prostitution & Child Abuse,” 17 tbl.4; jfr SOU 1995:15 Könshandeln: Betänkande av 1993 års Prostitutionsutredning, 104.

²⁵ För Sverige, se t.ex. Brottsförebyggande rådet (BRÅ), *The Organisation of Human Trafficking: A Study of Criminal Involvement in Sexual Exploitation in Sweden, Finland, and Estonia* (Stockholm: BRÅ, 2008), 36–43, arkiverad <http://perma.cc/6TPL-RCFS>. Förvisso fann BRÅ:s rapport några undantag där välutbildade kvinnor från östeuropa förekom i människohandeln, men likväl så angav dessa kvinnor behovet av pengar som skäl för sitt deltagande, t.ex. för att kunna finansiera studier. Ibid., 39. Dessutom delges ingen information i rapporten om dessa personer tidigare varit utsatta för övergrepp eller försummelse under barndomen, vilket är vanligt bland prostituerade personer (se ovan), eller om de på annat sätt befann sig i en utsatt situation. Ungdomsstyrelsens nationella enkäter visar även att socioekonomiska faktorer och utländsk nationalitet ökar utsattheten för prostitution bland unga. Gisela Priebe & Carl-Göran Svedin, “Unga, sex och internet”, i *Se mig: Unga om sex och internet*, red. Ungdomsstyrelsen (Stockholm: Ungdomsstyrelsen, 2009), 74–75, 110, 112, 135, arkiverad <http://perma.cc/Y37H-VFVJ>; Ungdomsstyrelsen, ”Erfarenheter av sexuell exponering och sex mot ersättning”, i *Se mig*, red. Ungdomsstyrelsen, 156, 158, 161–69. För USA, se t.ex. Jennifer James, *Entrance into Juvenile Prostitution: Final Report* (Washington, DC: National Institute of Mental Health, 1980), 17, 19 (fann att afroamerikanska flickor utgjorde 25 % av urvalsgruppen ($n=136$) av prostituerade flickor som intervjuades i Seattleområdet, trots att bara 4.2 % av den totala populationen i området var svarta). Intervjuer med över 3 000 prostituerade i gatuprostitution för ett uppsökande projekt i New York City fann att ungefär hälften var afroamerikaner, en fjärdedel Hispanic, och den återstående fjärdedelen var vita. Barbara Goldsmith, “Women on the Edge,” *New Yorker*, Apr. 26, 1993, at 65; se även Vednita Nelson, “Prostitution: Where Racism and Sexism Intersect,” 1 *Mich. J. Gender & L.* 81, 83 (1993) (drar slutsatsen att “[r]acism makes Black women and girls especially vulnerable to sexual exploitation and keeps them trapped in the sex industry.”). För Kanada, se t.ex. Spec. Comm., *Pornography & Prostitution in Canada*, 347 (“On the prairies . . . most of the prostitutes are young native women.”); Andrea Krüsi et al., “Negotiating Safety and Sexual Risk Reduction with Clients in Unsanctioned Safer Indoor Sex Work Environments: A Qualitative Study,” *Am. J. Pub. Health* 102, no. 6 (2012): 1155 (finner att 30 av 39 personer i ett urval boende i ett offentlig bostadsprojekt i Vancouver för prostituerade personer som tillät inomhusprostitution kom från ursprungsbefolkningen); Melissa Farley, Jacqueline Lynne, & Ann J. Cotton, “Prostitution in Vancouver: Violence and the Colonization of First Nations Women,” *Transcultural Psychiatry* 42 (2005): 242 (fann att 52 % av 100 prostituerade kvinnor kom från ursprungsbefolkningen, trots att ursprungsbefolkningen utgjorde högst 1.7–7 % av Vancouvers population); Cecilia Benoit et al., “In search of a Healing Place: Aboriginal Women in Vancouver’s Downtown Eastside,” *Social Sci. & Med.* 56, no. 4 (2003): 824 (refererar studier som uppskattar att 70 % av prostituerade personer i Vancouver Downtown Eastside är kvinnor ur ursprungsbefolkningen); Cherry Kingsley & Melanie Mark, *Sacred Lives: National Aboriginal Consultation Project* (British Columbia: Save the Children Canada, 2010), 4, 8, arkiverad <http://perma.cc/S97R-4PA2> (noterar att barn och ungdomar ur ursprungsbefolkningen utgör över 90 % av den “synbara sexhandeln” i vissa kanadensiska område där ursprungsbefolkningen utgör mindre än 10 %); Julie Cool, *Prostitution in Canada: An Overview* (Ottawa: Parl. Info. & Res. Service, 2004), 3 & n.5, arkiverad <http://perma.cc/AH29-G7FF> (refererar Conseil du statut de la femme, *La prostitution: Profession ou exploitation? Une réflexion à poursuivre* (Québec: Gouvernement du Québec, 2002), 69) (noterar en överrepresentation av kvinnor ur ursprungsbefolkningen och ur etniska minoriteter i prostitution i Montréal); Leonard Cler-Cunningham & Christine Christenson, “Studying Violence to Stop It: Canadian Research on Violence Against Women in Vancouver’s Street Level Sex Trade,” *Res. For Sex Work* 4 (June, 2001): 26,

diskrimineras därmed oftare utifrån fler än en grund – dvs. de utsätts för intersektionell underordning²⁶ pga. etnicitet, ras, kön eller könsöverskridande identitet/uttryck m.m. Med andra ord tillhör prostituerade personer grupper som har statistiskt signifikant sämre möjligheter. Kommersiell pornografi tillverkas också med denna samma population av prostituerade personer, vilket dokumenterats i såväl nyare studier,²⁷ som i tidigare undersökningar.²⁸

Många prostituerade personer har rymt hemifrån eller erfarit hemlöshet.²⁹ Studier visar att åtminstone hälften träder in i prostitution innan 18 års ålder.³⁰ Utan en färdig utbildning,

arkiverad <http://perma.cc/PVN8-DC36> (finner att 31 % ur ett urval av 184 prostituerade kvinnor i Vancouver på "gatunivå" utgjordes av kvinnor ur ursprungsbefolkningen).

²⁶ För den ursprungliga formuleringen av begreppet, se Kimberle Crenshaw, "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics," 1989 *Univ. Chicago Legal F.* 139, 139-67 (1989); se även Kimberle Crenshaw, "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color," 43 *Stanford Law Rev.* 1241, 1241-99 (1991).

²⁷ År 2011 publicerades en större amerikansk enkätstudie av 134 kvinnliga medverkande som hade kontaktats med e-post via amerikanska databaser eller internetsidor som annonserade om jobb i pornografiindustrin. Trots att forskarna varnade för underskattningar då en online-enkät riskerar att utesluta mer utsatta subgrupper bekräftades, via en jämförelse med 1 773 demografiskt matchade kvinnor från Kalifornien, att de medverkande oftare hade en svårare barndom: t.ex. uppgav 21 % av de medverkande jämfört med 4 % av kontrollgruppen att de förflyttats till fosterhem av myndigheter, 37 % av de medverkande jämfört med 13 % av kontrollgruppen att de "tvingats" till sex (*forced sex*) före 18 års ålder, samt 24 % av de medverkande jämfört med 12 % av kontrollgruppen att deras hushåll fick socialbidrag och 50 % uppgav att de levde i fattigdom de senaste 12 månaderna (s. 641 tbl.1 & 642; p<.01). Corita R. Grudzen et al., "Comparison of the Mental Health of Female Adult Film Performers and Other Young Women in California," *Psychiatric Services* 62, no.6 (2011): 639-45; Se även Farley et al., "Nine Countries," 46 (av 854 prostituerade personer i nio länder på fem olika kontinenter och i länder där prostitution hade olika legalitet rapporterar 49% totalt att de utnyttjats i prostitution för att göra pornografi).

²⁸ Se t.ex. *Final Report of the Attorney General's Commission on Pornography*, red. Michael J. McManus (Nashville, TN: Rutledge Hill Press, 1986), 231, 242, 281 n.983.

²⁹ Se t.ex. Silbert & Pines, "Entrance into Prostitution," 485 (rapporterar att över hälften av 200 tonåringar och vuxna som prostituerades eller tidigare hade prostituerats i San Francisco hade rymt hemifrån vid inträdet i prostitution; över två tredjedelar av dem som prostituerades vid undersökningstillfället hade rymt hemifrån, och 96 % av tonåringarna som prostituerades hade rymt hemifrån); Bagley & Young, "Juvenile Prostitution & Child Abuse," 14 (tre fjärdedelar av 45 prostitutionsöverlevare hade lämnat hem som var "riven by strife, drunkenness, and abuse" vid 16 års ålder, jämfört med ingen av 36 demografiskt matchade kontrollgruppskvinnor med samma ålder; sexuella övergrepp var den vanligaste orsaken som angavs för att lämna sitt hem bland prostitutionsöverlevarna); Farley et al., "Nine Countries," 43-44 (rapporterar att i nio länder uppgav 75 % av de prostituerade personerna (n=761) att de var, eller tidigare varit, hemlösa).

³⁰ Exempelvis 47 % av 854 svarande i de nio länderna uppgav en ålder under 18 vid inträdet (n=751). Farley et al., "Nine Countries," 40. Bland 222 prostituerade vuxna kvinnor i Chicagos storstadsområde uppgav 61.7 % att de prostituerats innan 18 års ålder; bland samtliga hade 35 % prostituerats innan 15 års ålder. Jody Raphael & Deborah L. Shapiro, *Sisters Speak Out: The Lives and Needs of Prostituted Women in Chicago; A Research Study* (Chicago: Center for Impact Research, 2002), 13. Av 200 prostituerade kvinnor och tonårstjejer i San Francisco som rekryterats informellt via "word of mouth," flyers, annonser m.m. för att undvika ett skevt urval av "arresterbara" eller "serviceorienterade" respondenter, Silbert & Pines, "Entrance into Prostitution," 474, rapporteras en ännu lägre ålder vid inträdet: 78 % började under 18 år, 62 % under 16 år och "ett antal" respondenter började innan "9, 10, 11 och 12" år. Silbert & Pines, "Child Abuse as Antecedent," 410. Senare undersökningar i Sverige, t.ex. runt Göteborg, bekräftar samma starka samband mellan övergrepp under barndomen, försummelse, hemlöshet och prostitution som studier i andra länder visat. Se Jonna Abelsson & Anna Hulusjö, *I sexualitetens gränstrakter: en studie av ungdomar i Göteborg med omnejd som säljer och byter sexuella tjänster* (Gothenburg: Göteborgs Stad, Social resursförvaltning, 2008), 97-99, arkiverad

arbetslivsträning, eller andra resurser så är de mycket lätta byten för den sexuella exploatering och de övergrepp som är endemiska i sexindustrin. Situationen reflekteras i en studie i nio länder på fem kontinenter där 68 % av 854 prostituerade personer som inte var hjälpsökande, och oavsett sexindustrins legalitet, hade lika höga nivåer av PTSD som Vietnamveteraner som sökt vård, tortyroffer eller personer som flytt till kvinnojourer pga. våldtäkt och misshandel i hemmen.³¹ Inte oväntat ville 89 % av de prostituerade personerna lämna prostitutionen, vilket de inte hade klarat av.³²

Andra studier i Sydkorea, Schweiz, Kanada och Mexiko visar att prostituerade personer uppvisar statistiskt signifikanta symptom av PTSD och/eller andra psykiska sjukdomar även efter att forskarna kontrollerat för övergrepp under barndomen, antalet våldtäkter, skillnader mellan gatu- och inomhusprostitution, eller andra orsaker till PTSD.³³ Med andra ord förutspår prostitution som sådan PTSD – inte bara de andra faktorerna.

PTSD är ett psykiskt mått på skador orsakade av extremt våld på ens person eller pga. att ha bevittnat detta orsakat på andra. Det är väl etablerat, empiriskt belagt och finns upptaget i Amerikanska Psykiatriska Förbundets diagnostiska och statistiska manual.³⁴ Det är inte en diagnos som ifrågasätts, som diagnosen hos gärningsmän som Anders Breivik, bland annat, har blivit.

PTSD hos individer fastställs via ett rigoröst definierat batteri av frågor som mäter symptom som inkluderar hyperaktivitet, koncentrations- eller sömnsvårigheter, återkommande mardrömmar, depression och självskadebeteenden.³⁵ Det är en objektiv diagnos som tillsammans med forskning om prostitution kan användas för att triangulera bevisningen och hjälpa att demonstrera huruvida t.ex. en individuell målsägande har varit utsatt för människohandel för sexuella ändamål.

En del av prostitutionstraumat, utöver att utnyttjas av tusentals män för sex som personen inte vill ha, kommer från karaktären på de sexuella handlingar som de utsätts för. Sexköpare i anonyma enkätstudier som studerats i hela världen medger öppet att en orsak till att de köper sex är att de är oförmögna att utsätta kvinnor frivilligt för de sexuella handlingar som de vill utföra.³⁶ De vill ha våldssex och sadomasochism, att kissa på någon, ha oskyddat sex, analsex

<http://perma.cc/TT7Z-8755>. En statlig utredning från 2004 rapporterade att antalet barn som exploateras sexuellt i Sverige fortfarande är ”betydande”. SOU 2004:71 Sexuell exploatering av barn i Sverige, del 1, s. 15-16.

³¹ Farley et al., “Prostitution in Nine Countries,” 44–48, 56. Om urvalet, se *ibid.*, 37–39.

³² *Ibid.*, 51, 56.

³³ För den Mexikanska delstudien, där alternativa statistiska analyser genomfördes, se Farley et al., “Nine Countries,” 49. För den Schweiziska studien, se Wulf Rössler et al., “The Mental Health of Female Sex Workers,” *Acta Psychiatrica Scandinavica* 122 (2010): 143–52, särskilt 150. För den Koreanska studien, se Hyunjung Choi et al., “Posttraumatic Stress Disorder (PTSD) and Disorders of Extreme Stress (DESNOS) Symptoms Following Prostitution and Childhood Abuse,” *Violence Against Women* 15, no. 8 (2009): 935–36, 942, 945–46. För den Kanadensiska studien, se Bagley & Young, “Juvenile Prostitution & Child Abuse,” 21–23; tbl.7. I en jämförelse med en kontrollgrupp, till skillnad från analysen av enbart prostitutionsöverlevare, så användes variabeln “praktiserat prostitution” istället för “månader i prostitution”.

³⁴ American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 5th ed. (Washington, DC: Am. Psychiatric Assoc., 2013), 271–80.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Rachel Durchslag & Samir Goswami, *Deconstructing The Demand for Prostitution: Preliminary Insights From Interviews With Chicago Men Who Purchase Sex* (Chicago: Chicago Alliance Against Sexual Exploitation, 2008), 12, *arkiverad* <http://perma.cc/5V4Q-PH32> (bland 113 sexköpare i Chicago erkände 46–

eller genomföra gruppvåldtäkter, samt att förgripa sig på minderåriga, för att nämna några exempel.³⁷

Dessutom visar studierna att sexköpare som använder pornografi oftare köper sex från prostituerade personer än andra sexköpare gör.³⁸ En majoritet vill att prostituerade personer ska imitera pornografi som de sett.³⁹ I intervjustudier med hundratals sexköpare och prostituerade kvinnor framkommer härresande beskrivningar av hur många sexköpare tvingar kvinnorna att tåla just gruppvåldtäkter eller andra ”stilar” som de sett i pornografi.⁴⁰

48 % att de ville ha sex med prostituerade personer som sexköparna antingen kände sig obekväma att be sina partners om eller som deras partners vägrade utföra); Bland 110 anonyma sexköpare i Skottland som rekryterades slumpmässigt via annonser sa många bl.a. att en viktig orsak för sexköpet var ”njutningen” i att kunna slå fast ”sin dominans över kvinnor i prostitution”. Melissa Farley et al., “Attitudes and Social Characteristics of Men Who Buy Sex in Scotland,” *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy* 3, no. 4 (2011): 371 (om urvalet), 375 (citat). En sexköpare förtydligade att prostitution erbjuder män ”friheten att göra vad helst de vill i en konsekvensfri miljö”. Ibid., 374. cf. Farley et al., “Nine Countries,” 44, 46 (47% of 854 prostituted persons reported being upset by attempts to imitate pornography).

³⁷ I Chicago nämndes vanligtvis analsex (27 %), följt av oralsex (7 %), men också gruppsex, sadomasochism och dominans, eller sex med sexleksaker och andra fetisher. Durchslag & Samir Goswami, *Deconstructing The Demand*, 12. Samma typer av svar bland sexköpare som rapporteras från Skottland, *ovan* not 36, och i Chicago har erhållits i liknande studier i Boston (MA), Kambodia, och London (UK). Se Melissa Farley et al., “Comparing Sex Buyers with Men Who Do Not Buy Sex: New Data on Prostitution and Trafficking,” *J. Interpersonal Violence*, prepublished August 31, 2015, DOI:10.1177/0886260515600874; jfr Melissa Farley et al., “Comparing Sex Buyers with Men Who Don’t Buy Sex” (paper presented at the Annual Conference of Psychologists for Social Responsibility, Boston, MA, July 15, 2011), arkiverad <http://perma.cc/LX9L-2VK2> (redovisar mer detaljer); Melissa Farley et al., “A Thorn in the Heart: Cambodian Men who Buy Sex” (paper presented at conference co-hosted by Cambodian Women’s Crisis Center and Prostitution Research & Education, Phnom Penh, Cambodia, July 17, 2012), arkiverad <http://perma.cc/KU76-5FT5>; Melissa Farley, Julie Bindel & Jacqueline M. Golding, *Men Who Buy Sex: Who They Buy and What They Know* (London: Eaves, 2009), arkiverad <http://perma.cc/QSU2-7AQV>.

³⁸ Martin A. Monto & Nick McRee, “A Comparison of the Male Customers of Female Street Prostitutes With National Samples of Men,” *Int’l J. Offender Therapy & Comp. Criminol.* 49, no. 5 (2005): 515 tbl.1, 520–21 & tbl.2, 523. Inte oväntat fann även forskarna i Skottland att pornografikonsumtion med statistisk signifikans förutspådde mer frekventa sexköp bland de 110 sexköparna ($r=0.26$, $p=0.006$). Farley, et al., ”Men Who Buy Sex in Scotland,” 374.

³⁹ Exempelvis medgav 71 % av 133 sexköpare i Kambodia och 52 % av 101 sexköpare i Boston att de imiterade pornografi med kvinnor som de köpt i prostitution och gav många exempel på hur de ville pröva hela den mångfald av beteenden som de sett i pornografin. Farley et al., “Cambodian Men who Buy Sex,” 25–26; Farley et al., “Sex Buyers [Boston 2011],” 30–31. I Boston förklarade en sexköpare att när personer som han ville göra detta med inte ville så började han köpa sex av prostituerade personer. Ibid., 30. En annan sexköpare i Skottland påpekade att ”[v]issa killar tittar mycket på pornografi och förväntar sig att sina partners skall utföra vissa handlingar. Dom kommer antingen att utöva påtryckningar på sina partners till en viss punkt, eller gå ut och skaffa sig det de vill ha.”

⁴⁰ I Kambodja, som är den sista i en serie av undersökningar där enkäter och intervjufrågor troligen förfinats, noterades att 41 % av sexköparna i Kambodja medgav att de medverkat i *gångvåldtäkter* (kallas *bauk* på Khmer). Farley et al., ”Cambodian Men who Buy Sex,” 30. Av dessa män sa 17 % att de deltagit i gångvåldtäkter över 10 gånger, 19 % sex till tio gånger, 42 % två till fem gånger och 28 % en gång Ibid., 30. Med avseende på pornografins roll i gångvåldtäkter beskrev en sexköpare hur de ”turades om att ha sex” och ”använde olika stilar som vi såg i filmen”. Ibid., 26. För att imitera pornografi med kvinnor på det här sättet krävs uppenbarligen mycket våld och tvång. En sexköpare förklarade: ”Ibland så ändrar sig kvinnan när hon ser hur många människor som väntar vid platsen. Om det händer så hotar och tvingar mina vänner henne och slår henne ibland.” Ibid., 30–31. En annan man berättade om hur hans ”vänner slog henne och tvingade henne att göra allt som dom ville; ibland hotade mina vänner henne med döden om hon inte skulle göra som de sa”. Ibid., 31. En tredje sexköpare sa att ”vi slog vad om vem som var starkast nog att fortsätta ha sex. Den som inte kunde hålla ut kallades för ’loser’”. Ibid., 31. I ljuset av misshandeln där sexköparna är fullkomligt likgiltiga inför kvinnornas hälsa är det inte konstigt att en av dem berättade hur en kvinna efter en gångvåldtäkt ”hade så mycket

Kvinnorna i prostitution befinner sig vanligen där pga. ekonomisk, ras- och åldersbaserad utsatthet (se ovan) och har därför inga valmöjligheter gällande männen eller sexet.

Sexköparnas våld mot prostituerade personer och deras krav på oskyddat sex går inte att få bort med avkriminalisering, legalisering eller reglering.⁴¹ Om säkerhetsregleringar var effektiva skulle troligen de flesta sexköpare sluta köpa sex, eller köpa det från olagliga arenor där kvinnor med ännu mindre valmöjligheter säljs.⁴² Bordellägare är mycket väl medvetna om detta. Flera studier visar att bordeller kringgår sådana regleringar och ser mellan fingrarna för att kunna fortsätta profitera,⁴³ vilket de kan göra eftersom sexköparna har pengarna och de prostituerade personerna saknar andra alternativ.

smärta att jag var rädd att hon hade dött". Ibid., 31. När vi beaktar uppgifterna om gängvåldtäkter i Kambodia kan det för den oinsatte verka som ett extremfall. Så är inte nödvändigtvis fallet. De facto gängvåldtäkter som animerats av pornografi på liknande sätt, där kvinnor inte haft möjlighet att neka sex, har rapporterats såväl i USA som i Sverige sedan många år. *Se t.ex.* SOU 1995:15 Könshandeln, 96–97; *Final Report Att'n General*, red. McManus, 204 (citerar offentligt hearing i Washington, DC) (en prostituerad kvinna vittnade i en amerikansk federal offentlig hearing i Washington, DC om hur hennes hallick tog henne till fester med hundratals män där det först visades pornografi, vilket följdes av sex med prostituerade kvinnor). Bland sexköparna som intervjuades i Chicago (se ovan) berättade en man hur han och hans vänner varit i Las Vegas och köpt sex med en prostituerad kvinna och hur de ejakulerade "på hennes ansikte samtidigt, som i porrfilmerna". Durchslag & Goswami, *Chicago Men Who Purchase Sex*, 13. En annan sexköpare berättade hur han tillsammans med sina vänner var på semester på Kuba och betalade en "resebyrå" för kvinnor som stannade i deras lägenhet under tre dagar för att städa och "utföra" de "sexuella handlingar som mannen och hans vänner begärde". Ibid., 11. Pornografins roll som inspirationskälla är en gemensam nämnare i såväl gruppvåldtäkterna som bland de gäng med män ovan som köpte sex av prostituerade kvinnor med få eller inga möjligheter att neka deras gruppsex.

⁴¹ *Report of the Prostitution Law Review Committee on the Operation of the Prostitution Reform Act 2003* (Wellington, NZ: Ministry of Justice, 2008), 57, archived at <http://perma.cc/0dW66NBn2Ti> (reporting that the "majority" of prostituted persons as well as brothel operators felt that the Prostitution Reform Act of 2003 that legalized some forms of prostitution could do little about violence against women in prostitution); Fed. Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth, Ger. Fed. Gov't, *Report by the Federal Government on the Impact of the Act Regulating the Legal Situation of Prostitutes* (Rostock: Publikationsversand der Bundesregierung, 2007), 79, archived at <http://perma.cc/0sd3L6pB1CE> (remarking about reforms legalizing certain forms of indoor prostitution: there is "hardly any measurable, positive impact . . . in practice," reforms did "not recognisably" improve prostituted persons "means for leaving prostitution," nor were there "viable indications" that it "has reduced crime," and legalization "has as yet contributed only very little in terms of improving transparency in the world of prostitution."); Cordula Meyer et al., "Unprotected: How Legalizing Prostitution Has Failed," *Der Spiegel Online Int'l*, May 30, 2013 (Christopher Sultan trans.) (Westlaw) (reporting increased competition and exploitative operations (e.g., dropping prices) as well as increased demands for more harmful sex (e.g., unlimited time, sex without condoms, or so-called "gang-bangs")); *se generellt* Max Waltman, "Assessing Evidence, Arguments, and Inequality in *Bedford v. Canada*," 37 *Harvard J. Law & Gender* 459, Part I–II (2014).

⁴² Mary Sullivan, *What Happens When Prostitution Becomes Work? An Update on Legalisation of Prostitution in Australia* (N. Amherst, MA: Coalition Against Trafficking in Women (CATW), 2005), 20, archived at <http://perma.cc/0vmQYRcckgR> (citing a government study that reportedly found that some tricks regard condoms "unacceptable" and if refused unsafe sex, they simply seek out another brothel that provides it).

⁴³ Lenore Kuo, *Prostitution Policy: Revolutionizing Practice Through a Gendered Perspective* (New York: NY Univ. Press, 2002), PDF e-book, 84 (noting that all prostituted persons in Nevada legal brothels Kuo interviewed seemed "more concerned with possible assault or abuse" from management than abuse from tricks, and "especially the requirement of condoms, were regularly disregarded for an additional fee and that brothel management made no serious effort to prevent this"); Priscilla Pyett and Deborah Warr, "Women at Risk in Sex Work: Strategies for Survival," *J. Sociology* 35, no. 2 (1999): 186, 190 (noting reports from prostituted women in some licensed brothels that unsafe sex was either encouraged or tacitly condoned); Jayme Ryan, "Legalized Prostitution: For Whose Benefit?," *Sojourner: The Women's Forum*, July, 1989, 23 ("We were strictly forbidden to use condoms unless the customers asked for one, as it took maximum pleasure away from the

Poliser som förhör sexköpare i samband med anmälningar eller förundersökningar får ofta en missvisande bild av sexköparnas kunskaper eftersom det är en situation där sexköparna vet att allt de säger kan vändas emot dem. Som kontrast erkänner majoriteten sexköpare i anonyma enkät- och intervjustudier öppet att de vet precis hur svår de prostituerade personernas sociala situation är. Några exempel: 85 % av 110 sexköpare i Skottland erkände att de prostituerade kvinnorna *inte* njuter av prostitutionssexet; 73 % menade att personer prostituerats ”enbart pga. ekonomisk nödvändighet”; och 50 % erkände att prostituerade personer ”utsätts för hallickars övergrepp”.⁴⁴ I stort sett samma procentsatser återfinns bland intervjuer med 100-tals sexköpare i andra städer. I Chicago erkände t.ex. 57 % sexköpare att en majoritet av prostituerade personer hade ”erfarit någon typ av sexuella övergrepp under barndomen”.⁴⁵ I Boston trodde 66 % och i London trodde 55 % att ”en majoritet av kvinnor luras, vilseleds eller dras in av människohandlare i prostitution”.⁴⁶ Flera liknande studier bekräftar bilden.⁴⁷

paying customer.”); Sullivan, *What Happens When Prostitution Becomes Work?*, 7, 20–21 (reporting that legalization led to increasing competition to secure tricks, more demands for unsafe sex or other previously uncommon practices (e.g., a shift in demand for oral sex to anal sex), and that brothels mete out penalties for refusing abusive tricks); See Anastasia Volkonsky, “Legalizing the “Profession” Would Sanction the Abuse,” *Insight on the News*, Feb. 27, 1995, at 22 (“[C]ontrary to the common claim that the brothel will protect women from the dangerous, crazy clients on the streets, rapes and assaults by customers are covered up by the management.”); Ryan, “Legalized Prostitution,” 22 (stating that “[o]nce you were alone in your room with a customer you had no protection from him. There were many different occasions where a woman was brutally beaten or raped by a john, but as long as he paid the house, it was kept quiet”); see also Kuo, *Prostitution Policy*, *supra* chap. **Fel! Hittar inte referensskälla., n. Fel! Bokmärket är inte definierat.**, at 84–85 (noting that, when pressed for answers, all her interviewees in Nevada legal brothels “acknowledged” that third parties and tricks were abusive there, though the women often downplayed the violence (tricks were said to be “overly rough”), or they were blamed for it themselves (they were “not sufficiently ‘professional’”)); cf. Farley, “Legal Brothel Prostitution in Nevada,” 29–30 (interviewing former brothel manager who stated that “only a small percentage of brothel violence is reported” and that prostituted “women are so accustomed to violence in their lives that an assault from a john seemed ‘almost insignificant’ to them”); cf. Dawn Whittaker and Graham Hart, “Research Note: Managing Risks; the Social Organisation of Indoor Sex Work,” *Soc. of Health & Illness* 18, no. 3 (1996): 409 (reporting about legal apartment prostitution, de-facto brothels, in London, U.K., where prostituted “women are subject to violence and . . . the presence of the maid [an assistant] has only a limited protective value”); Suzanne Daley, “New Rights for Dutch Prostitutes, But No Gain,” *New York Times*, Aug. 12, 2001, § 1, p. 1 (Westlaw) (Dutch legal brothel owner complaining about a government regulation requiring a pillow in the room: “You don’t want a pillow in your room. It’s a murder weapon.”); Dan Kulin, “Prostitute Sues Musician Neil, Brothel over Alleged Assault,” *Las Vegas Sun*, Apr. 16, 2004, *archived at* <http://perma.cc/03Lm5Jxxs83> (reporting civil suit by prostituted woman lodged against legal Nevada brothel owner for failure to intervene against violent trick).

⁴⁴ Farley et al., “Men Who Buy Sex in Scotland,” 372–73, 376.

⁴⁵ Durchslag and Goswami, *Deconstructing the Demand*, 20.

⁴⁶ Farley et al., “Sex Buyers [Boston 2011],” 22–23; Farley, Bindel, and Golding, 14, 16.

⁴⁷ See, e.g., Andrea Di Nicola and Paolo Ruspini, “Learning from Clients,” in *Prostitution and Human Trafficking: Focus on Clients*, ed. A. Di Nicola et al. (New York: Springer, 2009), 231–32 (“[S]triking is the shared . . . awareness [among tricks] of exploitation and the related neutralization techniques. . . . ‘No, you don’t know. Of course I don’t ask for the residence permit. . . . I have nothing to do with it.’ (Dutch Client) ‘If I could differentiate [between forced and voluntary, DZ/RS], it would probably not influence my choice. . . . It is totally wrong of course.’ (Dutch Client)”) (brackets in original); Martin A. Monto, “Female Prostitution, Customers, and Violence,” *Violence Against Women* 10, no. 2 (2004): 177 (stating about tricks that “though they may not acknowledge their part in the system, many are aware that prostitutes are victimized in the course of their activities.”).

Poliser och åklagare som utreder såväl sexköp som köp av sex av barn, och människohandel, kan ha den här forskningen i minnet när gärningsmännen försöker påskina att de inte förstår att de köper och säljer personer som inte har några reella alternativ. En forskningssyntes av flera studier publicerad 2014 beräknade att i genomsnitt 84 % av prostituerade kvinnor står under kontroll av tredje part eller hallickar eller människohandlare⁴⁸ – en kunskap som de flesta sexköpare uppenbarligen håller med om. Sexköparna vet vad de sysslar med, och med vem, och varför det är möjligt: i princip männens förmögenhet och de kvinnliga offrens fattigdom.

Regeringens utredning har inte tillräckligt undersökt vad Sverige kan göra för att bättre tillvarata de prostituerade personernas rättigheter. Fängelse ingick i straffskalan redan de första 10 åren och 2011 skrev regeringen i en ny proposition att domstolarna skulle pröva i varje enskilt fall om den prostituerade personen är att betrakta som målsägande vis-à-vis sexköparna,⁴⁹ vilket innebär rätt att yrka skadestånd och kränkingsersättning från alla sexköpare som går att få tag på. Standardiserad kränkingsersättning enligt Skadeståndslagen (2:3) skulle kunna ges utan att behöva bevisa faktiska kompensationsbelopp. Dessutom höjdes straffmaximum till ett år och tanken var att hela skala skulle användas. Fem år har gått och ingen målsägande har rapporterats ännu ha blivit erkända under sexköpslagen (BrB 6:9) och inga fängelsestraff har utdömts. Här behöver våra förbättringar och vårt ledarskap i världen angående denna fråga ta sin början.

Rättspolitiska förslag

Nuvarande påföljd inadekvat

I stort sett alla sexköpare bidrar till PTSD och de andra svåra problem som prostituerade personer drabbas av pga. långvarig prostitution och svårigheterna att integreras i samhället och lämna prostitutionen.⁵⁰ Det är inte mer än rimligt att sexköparna får stå för sin del av kostnaden. Sexköparna är anledningen till att personerna i prostitution är i prostitution: de efterfrågar detta. Regeringens nya utredning skriver att man vill dela upp sexköp i ett ”grovt” och ett ”normalt” brott. Normalt sexköp – dvs. där majoriteten sexköpare *vet* att de köper sex som ingen annan vill utföra, och av personer som inte har några andra alternativ – ska rendera samma påföljd som det gjorts under lagens första 10 år, dvs. 50 dagsböter. Ett sådant lågt straff framstår som alarmerande inadekvat för ett brott av den här magnituden. Faktum är att benämna prostitution som på något sätt ”normalt” minimerar dess skadeverkningar.

Enligt utredarna är likväl påföljden för normalt sexköp ”väl avvägd”⁵¹ och utredningen anser att ”[d]en föreslagna gradindelningen av brottet är inte avsedd att åstadkomma någon

⁴⁸ Melissa Farley, Kenneth Franzblau, & M. Alexis Kennedy, “Online Prostitution and Trafficking,” 77 *Alb. L. Rev.* 1039, 1041-42 & n.14 (2014).

⁴⁹ Prop. 2010/11:77 Skärpt straff för köp av sexuell tjänst, at 14–15.

⁵⁰ *Se t.ex.* Judith Lewis Herman, “Introduction: Hidden in Plain Sight; Clinical Observations on Prostitution,” in *Prostitution & Traumatic Stress*, ed. Farley, 11; SOU 1995:15 *Könshandeln*, 75 (citerar en svensk kvinna i prostitution vars erfarenhet var att det är praktiskt taget var omöjligt för henne att lämna prostitutionen pga. att hon varit utanför samhällets reguljära institutioner alltför länge); Jody Williams, “Barriers to Services for Women Escaping Nevada Prostitution and Trafficking,” in *Prostitution in Nevada*, ed. Farley, 159–66 (beskriver svårforcerade barriärer för kvinnor som vill lämna prostitutionen i Nevada).

⁵¹ SOU 2016:42 Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, m.m., s. 101.

generell höjning av straffvärdet.”⁵² Bara om det finns någon (med deras ord) ”särskilt försvårande omständighet” bör ett fängelsestraff utdömas på minst 14 dagar och högst ett år.⁵³

Prostitution—att köpa en person för sexuellt bruk—är i sig självt en mycket försvårande omständighet. Idén att ett normalt sexköp straffas med 50 dagsböter och inte med fängelse är en tolkning som domstolarna i stort sett gjorde mindre än två år efter lagens tillkomst,⁵⁴ utan tillgång till det mycket omfattande forskningsunderlag som vi idag har tillgång till. Deras tolkning normaliserar prostitution och förminskar prostitutionens skadeverkningar. Det är därför en stor besvikelse att regeringens nya utredning inte lämnat denna tolkning bakom sig.

Fängelse fanns i straffskalan redan 1999 och teoretiskt fanns inga hinder mot att låta den prostituerade personen vara målsägande redan då. Kvinnofridspropositionen kunde ha varit tydligare, men Riksdagen förstod att sexköpslagen var en del av den nya politiken mot mäns våld mot kvinnor. Det gamla synsättet på prostitution som ett sedlighetsbrott mot allmän ordning och moral var *inte* skälet till att den nya lagen infördes.

När Högsta domstolen fick sitt första rättsfall år 2001 där straffmätningen ifrågasatts i lägre instanser gjordes i stort sett en summarisk bedömning som bara fastställde hovrättens dom.⁵⁵ För att fastställa typstraffet för sexköp hade de lägre instanserna reflekterat över vilket skyddsintresset var. Var det den prostituerade personen eller den allmänna ordningen som var det ”primära” föremålet för lagens skyddsintresse?⁵⁶ Malmö tingsrätt, och senare Hovrätten över Skåne och Blekinge vars beslut Högsta domstolen summariskt fastställde, uppehöll sig kring begreppet ”samtycke” för att avgöra om brottet sexköp är begånget mot ”person” eller allmän ordning,⁵⁷ trots att begreppet samtycke inte figurerar i vare sig lagtext eller förarbeten. Kvinnor samtycker *inte* till våld emot dem— detta var ju kvinnofridspropositionens grundteori.

När domstolarna lutade sig mot begreppet samtycke för att motivera ett lägre straff för ”brott mot allmän ordning” reflekterade de föreställningen om prostitution som kvinnofridspropositionen *ersatte*. Malmö tingsrätt skrev, och hovrätten invände inte mot detta,⁵⁸ att ”[r]edan det förhållandet att den som utfört den sexuella tjänsten av åklagaren åberopas såsom vittne talar för att så är fallet”⁵⁹— dvs. att brottet primärt skulle tolkas som brott mot allmän ordning och inte primärt mot person. Våldtagna kvinnor kallas också som vittnen av åklagarna till sina våldtäkter, men detta betyder inte att de i realiteten inte samtidigt är målsägande.

⁵² Ibid., 101.

⁵³ Ibid., 101–02.

⁵⁴ Nytt Juridiskt Arkiv [NJA] 2001-07-09 s. 527–33. Hovrätten avkunnade sin dom den 27 september 2000. Ibid., 530. Hösta domstolens summariska dom kom den 9 juli året därpå.

⁵⁵ NJA 2001-07-09 s. 533.

⁵⁶ NJA 2001-07-09 s. 528–32.

⁵⁷ NJA 2001-07-09 s. 528–32.

⁵⁸ NJA 2001-07-09 s. 532 (HovR) (”Som TR:n anför talar det i det aktuella brottets natur att det föreligger samtycke från den som säljer den sexuella tjänsten. På skäl som TR:n närmare angett finns det således i förevarande fall inte någon enskild person som är behörig att lämna samtycke med ansvarsbefriande verkan för gärningsmannen. Det anförda leder till slutsatsen att brottet, som TR:n funnit, närmast är att se som ett brott mot allmän ordning. Att brottet inte kan anses vara att betrakta som ett brott mot person talar enligt HovR:ns mening emot att vid straffvärdesbedömningen beakta förhållanden som är hänförliga till den prostituerades situation i det enskilda fallet.”).

⁵⁹ NJA 2001-07-09 s. 529 (TR:n)

Domstolarna ansåg således att den prostituerade personen inte är föremålet för lagens skyddsintresse och straffet blev därför bara böter för brott mot allmän ordning. Istället för att reflektera lagstiftarnas ståndpunkt som byggde på de kunskaper som fanns att prostituerade personer är offren för prostitution, så återskapade domstolarna den till i praktiken ett brott *utan offer*.

Om en person pga. sina utsatta omständigheter tvingades utföra sex som ingen annan vill utföra, till vilket de inte har några alternativ, och vars situation de vill lämna men inte kan, skulle det troligtvis bedömas som våldtäkt, med undantag från när det är sexköp, för vilket merparten av pengarna går till hallickar och människohandlare. Hovrätten för Västra Sverige gav ett par sexköpare, bl.a., villkorlig dom 2007 pga. att de köpt sex i följd på varandra av en person som de visste hade hallickar och som ”befunnit sig i ett sådant underläge mot de två männen att det måste ha framstått som i det närmaste omöjligt för henne att vägra den andre samlag eller i övrigt påverka situationen”.⁶⁰ Men männen *slapp* betala skadestånd och kvinnan sågs inte på som målsägande.

Som nämnts ovanför vet majoriteten av sexköparna att personerna de köper sex av inte vill ha sex med dem, och de köper sex för att de kan det och ingen annan skulle ställa upp på sex som de påför dem på det sättet. Sexköparna vet oftast att personerna inte har några reella och acceptable alternativ till prostitution, att de har utsatts för övergrepp som barn och att de är ekonomiskt desperata, far psykiskt och fysiskt illa i prostitutionen och skulle lämna den om de kunde. De förstår därmed att de betalar för att i praktiken få våldta utsatta människor som inte kan säga nej. Detta är det ”normala” sexköpet utredarna fortsättningsvis tycker ska rendera 50 dagsböter.

Utan garantier till sociala insatser i lag, utan kränkingsersättning och kompensation för sitt livslånga lidande som varje sexköpare förvärrar, och utan rätt till uppehållstillstånd för utländska prostituerade personer vid domar som bara faller för koppleri och inte människohandel – dessa dagsböter blir inte mycket mer än en liten *statlig skatt på köp av människor för sexuellt utnyttjande och misshandel*.

Om lagstiftarna eller domstolarna började använda sig av den forskning som finns om prostitutionens skador och sexköparnas ingående kunskaper om detta skulle lagen kunna betyda så ofantligt mycket mer än den gör idag. Och vara så mycket mer till hjälp för prostituerade människor. Den skulle kunna vara så mycket mer effektiv i att bidra till jämställdhet. Högsta domstolens dom från 2001 saknar grund i vetenskap och verklighet: det finns i stort sett aldrig något meningsfullt ”samtycke” till sexköpet från den prostituerade personens sida. Acceptorandet av pengar för sex som aldrig skulle genomföras utan detta, och som till största delen inte ens kommer den prostituerade personens till del, är i själva verket ett uttryck för djup ojämlikhet i samhället och förhållanden som närmast kan karaktäriseras som att de skapar ett förhållande av sexuellt slaveri.⁶¹

⁶⁰ Hovrätten för Västra Sverige 2007-12-18, B 3065-07, s. 9–10. Återges även i *Rättsfall från hovrätterna* [RH] 2008:59.

⁶¹ I ljuset av att sexköpare och hallickar kan köpa respektive sälja personer för sexuellt bruk i nio länder där 89 % av de prostituerade personerna *uttryckligen* sa att de ville lämna prostitutionen men uppenbarligen inte kunde göra det, så tycks dessa prostituerade personer befinna sig “[in a] status or condition . . . over whom any or all of the powers attaching to the right of ownership are exercised” enligt Slaverikonventionen. Convention to Suppress the Slave Trade and Slavery, art. 1(1), Sept. 25, 1926, 60 L.N.T.S. 253 (entered into force Mar. 9, 1927).

Fängelse som straffminimum, presumtion att prostituerad person är målsägande

Synpunkten är relevant hos de experter som reserverar sig i den nya utredningen att med uppdelningen i grovt och normalt sexköpsbrott är risken överhängande dels att de normala brotten får lägre prioritet och framstår som mindre allvarliga. Dessutom skulle detta kunna framstå som att Sverige ”gör skillnad mellan olika former av [”frivilligt”] sexköp och [”ofrivilligt”] prostitution,⁶² vilket inte är konsekvent med den kunskap som finns idag. Snarast skulle det ge förespråkare för laglig prostitution vatten på sin kvarn när de kritiserar Sverige.

Experternas reservation om att domstolars benägenhet att döma i den nedre delen av straffskalan gör att majoriteten av alla sexköp riskerar fortsätta behandlas som jämställda affärstransaktioner, där staten får en skatteinkomst bara för att riksdagen ansåg att jämställdhet överlag är oförenligt med prostitution, är också relevant. Problemet är att den utsatta skadade prostituerade personen helt glöms bort. Av precis detta skäl håller jag inte med de reserverande experternas motförslag; att ”brottet köp av sexuell tjänst kvarstår i sin nuvarande utformning”.⁶³ Även om domstolarna kan tolka den nuvarande lagen korrekt, givet existerande rättstolkning, skulle ytterligare förtydliganden från lagstiftaren om bestämmelsen hjälpa betydligt i att göra den effektivare i enlighet med dess ursprungliga syften, och förbättra möjligheterna för prostituerade personer i Sverige.

Samtliga experter i utredningen medger att domstolarna vanligtvis dömer i den nedre delen av straffskalan.⁶⁴ Denna samsyn indikerar att bägge förslagen skulle leda till att majoriteten sexköpare aldrig döms till mer än små böter och att de flesta prostituerade personer som effekt inte får några erkända rättigheter. Forskningen visar att det ”normala” sexköpet redan är så pass allvarligt skadligt för den prostituerade personen att regeringen istället bör föreslå att fängelse alltid ska ingå som minimumstraff och att den prostituerade personen som presumtion ska anses som målsägande om inte exceptionella⁶⁵ förutsättningar föreligger. Sen kan rättsväsendet göra en individuell bedömning av gärningsmannens ansvar och målsägandens anspråk som i alla andra sexualbrott.

⁶² SOU 2016:42 Ett starkt straffrättsligt skydd, m.m., s. 308 (Särskilt yttrande enligt 21 § kommittéförordningen (1998:1474) av experterna Kajsa Wahlberg, Stina Holmberg, Marianne Nordström och Patrik Cederlöf).

⁶³ SOU 2016:42 Ett starkt straffrättsligt skydd, m.m., s. 310 (Särskilt yttrande av experterna Wahlberg, Holmberg, Nordström och Cederlöf).

⁶⁴ SOU 2016:42 Ett starkt straffrättsligt skydd, m.m., s. 94 (Utredaren) (”Även om straff-maximum för brottet har höjts från fängelse i sex månader till ett år, är det uppenbart att detta inte fått något större genomslag på det sätt som avsågs. Det kan sannolikt till viss del antas stå i samband med det väl kända förhållandet att det främst är skärpningar av ett brotts minimumstraff som får tydligt genomslag i rättspraxis, dvs. att domstolarna ofta straffmäter i de lägre delarna av straffskalan.”); *jfr* Ibid., s. 308 (Särskilt yttrande av experterna Wahlberg, Holmberg, Nordström och Cederlöf) (”Vi vet att domstolar av tradition är obenägna att bedöma brott som grova.”).

⁶⁵ En sådan exceptionell förutsättning skulle kunna vara att personen frånsäger sig sin målsäganderätt, såvida detta inte sker under otillbörligt inflytande från tidigare exploatörer eller sexköpare. En situation där någon luras att erbjuda ersättning för att köpa en person för sexuellt bruk (försök till brott) som ett led i kräva kränkingsersättning utan att någon faktisk prostitution förelegat är också möjligen ett sådant exempel, men få andra situationer kan berättiga ett undantag från presumtionen att den prostituerade personen är målsägande gentemot sexköparen.

I sin reservation sätter experterna sitt hopp till att rättsväsendet ska börja prioritera utredningarna och bedömningarna av försvårande omständigheter.⁶⁶ Men för att rättsväsendet ska göra en annorlunda bedömning under nuvarande lagstiftning krävs i praktiken att de människor som arbetar med de här brotten börjar använda det forskningsunderlag om skadeverkningarna av prostitutionen—skadeverkningar som i normalförhållandet angriper dem i prostitution—som delvis redogjorts för i detta remissvar. Det, tillsammans med de specifika skadorna på den individuella prostituerade personen, är det enda vetenskapliga sättet att övertyga en domstol om att prostitution faktiskt är ett brott som ”allvarligt kränker” de prostituerade personernas ”person, frihet, frid eller ära” och att sexköparna under Skadeståndslagen ”skall ersätta den skada som kränkningen innebär” (2:3).

Metoder som kan förbättra tillämpningen av existerande lagstiftning

I Brittiska rättsfall har målsägandesidan åberopat individuella psykologbedömningar av de prostituerade personernas PTSD i varje enskilt fall och presenterar den forskning som beskrivits ovan. Domstolarna undersöker sedan huruvida de skadliga effekterna förekommer i de enskilda fallen framför dem, med avseende på huruvida skadorna är verkliga. Profitörerna dömdes för människohandel i ett Brittiskt fall och tvingades betala miljonskadestånd till fattiga prostituerade kvinnor från Östeuropa.⁶⁷

Liksom domstolarna kan använda evidensbaserad kunskap i prostitutionsmål är det enda sättet att trovärdigt övertyga våra lagstiftare om att införa garanterad finansiering i lag till s.k. exitprogram just att vetenskapligt visa hur pass svårt prostituerade personer lider av prostitutionen. Det finns också mängder av studier som dokumenterar de svårigheterna som prostituerade personer har att ta sig ur prostitution. I ljuset av studierna som belägger att sexköparna med berätt mod, om och om igen, kränker dessa människor som inte har några andra alternativ, kan rättsväsendet betydligt stärka prostituerade personers rättigheter.

Ett pedagogiskt exempel på vad som kan ske utan evidensbaserade kunskaper hos målsägandesidan är det JO-utlåtande av Hans-Gunnar Axberger som nyligen försvarade utvisningar av målsäganden i prostitutionsmål mot hallickar med hänvisning till en skrivning i utlänningslagens förarbeten från februari 1980 som kallar prostitution för ett ”oärligt” försörjningssätt.⁶⁸ Det synsättet har inte använts systematiskt i prostitutionslagarnas förarbeten på mycket länge.⁶⁹ JO:s ytterligare hänvisning till förslaget om dubbel

⁶⁶ SOU 2016:42 Ett starkt straffrättsligt skydd, m.m., s. 310 (Särskilt yttrande av experterna Wahlberg, Holmberg, Nordström och Cederlöf) (“Såväl förmildrande som försvårande omständigheter bör utredas och beaktas vid straffvärdebestämningen. (T.ex. bör straffvärdet vara högre när en förövare utnyttjar en person i en skyddslös eller utsatt situation). För att nå framgång i dessa ärenden bör rättsväsendets myndigheter utveckla sitt arbetssätt och omfördela sina resurser så att dessa brott prioriteras och utreds mer fullständigt. Därmed skulle en mer nyanserad bestämning av enskilda gärningars straffvärde kunna göras med den nuvarande straffskalan.”)

⁶⁷ AT, NT, ML, AK v. Gavril Dulghieru, Tamara Dulghieru, [2009] EWHC (QB) 225, [16], [21], [29], [34] (Eng.) (citing, *inter alia*, a report from Dr. Monica Thompson, a single joint expert).

⁶⁸ Riksdagens ombudsmän [JO-beslut] Avvisning av rumänsk prostituerad kritiseras inte, 2012-11-01, Dnr 4468-2011 (Hans-Gunnar Axberger, JO).

⁶⁹ Formuleringen att just prostitution är ett ”oärligt” försörjningssätt ser inte ut att ha uttalats på något systematiskt sätt i en regeringsproposition sen februari 1980. *Se* Regeringens prop. 1979/80:96 med förslag till ny utlänningslag, et passim. Utöver denna proposition förekom ordet prostitution t.ex. år 1992 i en bilaga i förbifarten när förhållandet mellan Europarätten och avvisningsbestämmelsen i utlänningslagen diskuteras, *se* Regeringens prop. 1991/92 om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), Bilaga 10, s. 17, vilket är en tidpunkt som ligger långt före det revolutionerande synsättet på prostitution som etablerades i och med Kvinnofridsproposition 1998, samt ännu längre före lagstiftarens konstaterande år 2011 att prostituerade

kriminalisering, med vilket menades kriminalisering av såväl brottsoffret som gärningsmannen, som ju avslogs av regeringen 1998, är fullkomligt missriktat. Det resonemanget slås ut av nyare förarbetens skrivningar i samband med straffskärpningen 2011 om att prostituerade personer kan vara målsäganden i sexköpsmål.⁷⁰

Det målsägandebiträde som hamnar i en liknande situation där en prostituerad person riskerar utvisning kan påpeka att uppenbarhetsrekvisitet togs bort ur *Regeringsformen* 2011, vilket gör det betydligt enklare att pröva JO:s tillämpning av utlänningslagen än tidigare. Den domstol som finner ”att en föreskrift står i strid med . . . annan överordnad författning”⁷¹ kan då bestämma att Utlänningslagen inte får tillämpas på ett sätt som strider mot Brottsbalkens sexualbrottskapitel.

Formulering i lagtext bör förbättras

Även om existerande rätt kan tolkas på ett sätt som möjliggör skadestånd och adekvata straff kan den nuvarande formuleringen i lagtexten förtydligas i dessa avseenden. Ordvalen ”sexuell tjänst” och ”tillfällig sexuell förbindelse” implicerar att prostitution kan vara att likställa med en ”tjänst” som vilken annan, vilket är mycket långt från verkligheten som dokumenterats i forskningen. Den nuvarande lydelsen för därför indirekt tankarna till en ömsesidig affärstransaktion mellan två jämlika parter. Därför föreslås följande straffrättsliga definition som ersättning till den nuvarande:

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, köper en person för sexuella ändamål, döms för köp av person för sexuellt bruk till fängelse i högst X år.

Formulering ovan om köp av en person för sex är otvetydig i att det är en *person* som skadas av att bli köpt och såld för sex, och ”därmed är berättigad till kompensation och återupprättelse,”⁷² t.ex. via skadestånd, kränkingsersättning och brottskadeersättning och annat offentligt stöd. Den förtydligar att prostituerade personer—dem som köps—är de målsägande ”mot vilken brott är begånget” och ”som därav blivit förnärad eller lidit skada”,⁷³ deras skydd och upprättelse det primära syftet med kriminaliseringen av sexköp.

personer i sexköpsmål kan vara målsägande. Rättsutvecklingen till trots utgår JO i sina resonemang från vad den offentlige utredaren föreslog år 1995, se JO-beslut 2012-11-01, Dnr 4468-2011, s. 4, dvs. kriminalisering av såväl sexköpare som prostituerade personer vilket uttryckligen avvisades av regeringen för nu över 15 år sedan. På den grunden söker JO alltjämt tolka lagstiftarens intentioner som att prostituerade personers prostitution inte utgör ett ”ärligt försörjningssätt”, vilket i ljuset av deras potentiella målsägandeställning i såväl sexköpsmål som koppleri- och människohandelsmål framstår som felaktigt.

⁷⁰ Prop. 2010/11:77 Skärpt straff för köp av sexuell tjänst, at 14–15.

⁷¹ Regeringsformen [RF] 11:14 (1) (2011).

⁷² Catharine A. MacKinnon, “Trafficking, Prostitution, and Inequality,” 46 *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Rev.* 271, 303 n.110 (2011) (“The law might say, or be interpreted to say, that it is a crime to purchase a person for sex. This would make clear, among other things, that a person is harmed by being bought and sold, hence is entitled to compensation and reparation.”)

⁷³ Rättegångsbalken [RB] 20:8 (4).

Pornografiproduktion faller under prostitutionslagarnas tillämpningsområde

Samma skador åsamkas människor som prostitueras för att göra pornografi, ofta med ytterligare skador pga. vetskapen om att produkten av deras exploatering är odödlig och blir förevisad om och om igen.⁷⁴ Uppenbart är att sexköpslagen—samt i minst lika stor utsträckning kopplerilagarna och människohandelslagen, som ingår i den senaste utredningens mandat och ska redovisas senare—kränks precis lika mycket av sexköp för att göra pornografi som för alla andra ändamål.⁷⁵ Och brottsoffren i sådana fall fortsätter att handlas med i mycket stor omfattning för tredjepartsvinster genom teknologiskt sofistikerade medel.

Studier och annan empiri visar hur pornografiproducenter vanligen utnyttjar människors sociala utsatthet för att rekrytera dem, precis som andra hallickar gör.⁷⁶ De medverkande har ofta prostituerats i olika former innan eller i samband med inträdet i pornografi och lider generellt av samma multipelproblematik som prostituerade personer gör, dvs. svår fattigdom, allvarliga sexuella övergrepp och försummelse under barndomen, samt diskriminering pga. av ras, etnicitet, och kön eller könsöverskridande identitet/uttryck.⁷⁷ Många saknar utbildning och har i övrigt dåliga förutsättningar för att klara sig på arbetsmarknaden och hitta alternativt arbete, vilket i sin tur ofta leder till hemlöshet eller andra desperata problem—en utsatt belägenhet som gör det enkelt för skrupelfria producenter att exploatera dem genom att köpa dem för sex för att producera pornografi.⁷⁸ I praktiken saknar prostituerade personer mestadels reella och acceptabla alternativ till prostitution, vare sig det sker framför en kamera eller ej.

⁷⁴ I studien från nio länder som nämnts ovan undersökte forskarna även om det råde signifikanta skillnader mellan prostituerade personer som uppgett erfarenheter från pornografi och övriga prostituerade personer. Sambandet mellan högre PTSD och pornografi stod då särskilt ut i jämförelse med andra alternativa faktorer som sexuella och fysiska övergrepp under barndomen, misshandel och våldtäkt i prostitution. PTSD hade redan nått så höga nivåer för alla undersökningspersonerna att *bara* effekten av pornografi – ingen av de senare faktorerna – gick att urskilja. Till skillnad från de andra alternativa faktorerna kunde pornografi som faktor med statistisk signifikans förutspå högre PTSD; de 49 % som uppgett erfarenhet av pornografiproduktion diagnosticerades med ”signifikant mer svåra symtom” av PTSD än övriga 51 %. Melissa Farley, “Renting an Organ for ten Minutes’: What Tricks Tell Us about Prostitution, Pornography, and Trafficking,” i *Pornography: Driving the Demand in International Sex Trafficking*, red. David E. Guinn & Julie DiCaro (Los Angeles: Captive Daughter’s Media & DePaul University, 2007), 146 & 422 n.298. Ett liknande statistiskt förhållande mellan att utnyttjas i pornografi och uppvisa högre emotionell stress uppmättes också i en grupp om 43 prostituerade kvinnor som intervjuades ifrån lagliga bordeller i Nevada (USA) där också ungefär hälften uppgivit att de utnyttjats i pornografi. När händelser i livet triggade minnen av tidigare trauma så uppgav de prostituerade kvinnor med erfarenhet av pornografiproduktion statistiskt högre nivåer av emotionell stress i jämförelse med dem utan erfarenhet av pornografiproduktion. Melissa Farley, “Legal Brothel Prostitution in Nevada,” i *Prostitution and Trafficking in Nevada: Making the Connections*, red. M. Farley (San Francisco: Prostitution Research & Education, 2007), 37 ($r = 0.392, p = 0.009, n = 43$). Att endast medverkan i pornografi förutspådde statistiskt signifikant mer PTSD hos prostituerade personer i studien från nio länder är anmärkningsvärt och stärker slutsatsen att det råder våldsamma och traumatiska produktionsförhållanden.

⁷⁵ För mer ingående analys om potentiell rättstillämpning på pornografiproduktion, se Max Waltman, *Legal Challenges to Pornography*, kap. 9 & 12 (del 1).

⁷⁶ Se Waltman, *Legal Challenges to Pornography*, kap. 2; jfr. Max Waltman, *Pornografi och mäns våld mot kvinnor*, förord av Catharine A. MacKinnon, i samarbete med Unizon, Del 2 i *Porrt och prostitution: en rapport om utsatthet och efterfrågan*, red. Unizon (Stockholm: Unizon, 2016), 39–49 (kap 2).

⁷⁷ Se t.ex. ovan noter 27–28

⁷⁸ För en mer genomgripande genomgång av forskningen, se Waltman, *Legal Challenges*, kap. 2; Waltman, *Pornografi och mäns våld mot kvinnor*, 39–49.

Det existerar inte några hinder i de svenska grundlagarna mot att tillämpa sexköpslagen på den som ”skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning” (BrB 6:9), eller att tillämpa kopplerilagen på ”[d]en som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning” (BrB 6:12), och givetvis inte människohandelslagen (BrB 4:1a)—även om sexköpet/främjandet/utnyttjandet sker som ett led i att producera pornografi som för närvarande kan spridas under skydd av yttrandefriheten.⁷⁹ Ett bra exempel på att det finns en generell rättsprincip att tillämpa vanlig lag även inom områden som faller under yttrandefrihetsförordningarna är den uppmärksammade domen mot konstnären Anna Odell år 2009.

Efter inspelningen av en film om psykiatriens problem blev Odell dömd för *våldsamt motstånd* och *oredligt förfarande*, trots att handlingarna utgjorde en integrerad del i hennes annars yttrandefrihetsskyddade konstnärsgärning.⁸⁰ Andra bra exempel är de våldtäktsmän som filmat sina övergrepp, ofta med tydliga artistiska ambitioner, men som likväl inte åberopat yttrandefriheten om ens för att mildra straffen eller få tillbaka beslagtagna filmer.⁸¹ Med andra ord är det svårt att se någon rimlig rättslig princip till varför just hallickar eller sexköpare som utnyttjar prostituerade personer för att producera pornografi inte behöver följa allmän lag, fast konstnärer eller andra sexbrottslingar behöver göra det. Om rättsväsendet börjar tillämpa lagen som den är skriven skulle det sända en stark signal till allmänheten att pornografikonsumtion inte är acceptabelt, eftersom det vanligtvis bygger på sexuell exploatering av utsatta människor.⁸²

⁷⁹ För en mer genomgripande analys av rättsfrågorna, se Waltman, *Legal Challenges*, kap. 8, 9, 12 (del 1); alternativt en sammanfattning Waltman, *Pornografi och mäns våld mot kvinnor*, 70–76.

⁸⁰ Stockholms tingsrätt 2009-08-31 B3870-09, slip op. 1, 7–9. För mer genomgripande analys av domens implikationer för pornografiproduktion, se Waltman, *Legal Challenges*, 458–60; Waltman, *Pornografi och mäns våld mot kvinnor*, 75–76.

⁸¹ *Se t.ex.* Hovrätten över Skåne och Blekinge 2009-05-18 B452-09, *modifierar* Malmö tingsrätt 2009-02-03, B6656-08; Hovrätten för Västra Sverige 2009-05-15 B3766-08, *modifierar* Varbergs tingsrätt 2008-07-22, B2771-07; Hovrätten för Västra Sverige 2011-04-15, B1607-11, slip op. at 8 (forfeiting cell phone for inability to permanently erase rape movies); Svea hovrätt 2010-04-23, B5077-09, *aff'g* Södertälje tingsrätt 2009-05-19, B366-06, slip op. at 11, 15, & Appendix (file no. 140), containing prosecutor's summons application, at 5 (convicting for gross sexual coercion and forfeiting cell phone containing movie thereof); Svea hovrätt 2009-08-11, B5284-09, slip op. at 2 (upholding cell phone forfeiture, but dismissing rape charge), *rev'g in part* Södertörns tingsrätt 2009-06-05, B6371-09 (Swed.); *see also* Svea hovrätt 2009-09-07, B6354-09, slip op. at 4–5 (Swed.) (forfeiting cell phone containing copy of a movie seized in another cell phone in previous rape case involving the same defendant, *see supra* Svea hovrätt, B5284-09, at 2). För en mer genomgripande analys av dessa rättsfall, se Waltman, *Legal Challenges*, 460–63; Waltman, *Pornografi och mäns våld mot kvinnor*, 75–76.

⁸² För en längre analys av existerande förutsättningarna att tillämpa kopplerilagarna på pornografiproduktion, och hur äldre invändningar mot ett sådant förfaringsätt varit felaktiga, se Waltman, *Legal Challenges*, kap. 8, 9, 12 del 1 (valda delar).